

KAPSUKO MIESTO CENTRINĖ BIBLIOTEKA
BIBLIOGRAFIJOS SKYRIUS

V. MICKEVIČIAUS – KAPSUKO REVOLIUCINĖ
VEIKLA MARIJAMPOLĖS MIESTE IR APSKRITYJE

Parengė

V.Keldanovič

Kapsukas, 1982

I. I v a d a s

Lietuvos darbo žmonių išsivadavimo judėjimas išugdė ne vieną dešimtį ižymių revoliucionierių. Tarp jų V.Mickevičius-Kapsukas užima ypatingą vietą tiek savo revoliucinės veiklos mastu, tiek atliktu darbu, tiek įtaka bendraamžiams.

1980 m. balandžio 7 sukako šimtas metų, kai gimė V.Mickevičius - Kapsukas, V.Lenino mokinys ir bendražygis, Lietuvos ir tarptautinio komunistinio judėjimo veikėjas, vienas Lietuvos Komunistų partijos organizatorių ir vadovų.

Šiame aplankę atsispindi V.Kapsuko studijos Marijampolės gimnazijoje 1890-1897 m. ir tolimesnė jo revoliucinė veikla, susijusi su Marijampolės apskritimi .

949.45.07

Ke-61

Marijampolės Ž. & Co. Kriauciūno
viešoje bibliotekoje, Vytauto g. 20)
Informacijos stulpas Nr. 79
Invent. Nr. 06/4592

III . Vincas Mickevičius-Kapsukas-marksizmo-leninizmo idėjų skleidėjas Lietuvoje.

V.Mickevičius-Kapsukas praėjo garbingą revolucionierius-profesionalo kelią. Iš caro kalėjimų, trėmimų ir persekiojimų jis išėjo užsigrūdinęs marksistas-leninietis, su nepalenkiama valia kovoti už proletariato diktatūrą, už Tarybų valdžią.

Norsus kovotojas prieš carizmą, prieš dvarininkų, fabrikantų ir buožių priespaudą, aktyvus Rusijos 1905 - 1907 m. revoliucijos ir Didžiosios Spalio socialistinės revoliucijos dalyvis, ižymus Lietuvos darbo žmonių vadovas. 1918-1919 m. kovoje už Tarybų valdžią Lietuvoje, Vincas Kapsukas iki pat savo gyvenimo pabaigos buvo vienas iš organizatorių ir žymiausių vadovų LKP, kuri sunkiais buržuazijos diktatūros metais didvyriškai vadovavo Lietuvos darbininkų klasės ir visų darbo žmonių kovai už išsivadavimą iš kapitalizmo jungo, už Tarybų valdžią Lietuvoje. Nors ji gyvavo trumpai, bet turėjo milžinišką reikšmę Lietuvos darbo žmonių kovai už savo nacionalinį ir socialinį išsivadavimą. LKP 1918-1919 m. buvo vienintelė revoliucinė partija, su pasiaukojimu kovoju- si už darbo žmonių pergale mūsy krašte. Nenutrūkstamais ry- šiais V.Kapsuko veikla visą laiką buvo susijusi su Lietuvos KP veikla, su Lietuvos darbo žmonių išsivadavimo kova.

Giliai įsisavintęs marksizmo-leninizmo teoriją, plačiai susipažinęs su pažangiosios rusų kultūros laimėjimais, visapusiškai ištudijavęs visa, kas buvo pažangu ir demokratiska lietuvių nacionalinėje kultūroje, V.Kapsukas ryžtingai kovojo už naują, socialistinę lietuvių kultūrą.

III. Marijampolės gimnazijoje.

XIX a. pabaigoje, vis labiau plintant socialistinėms idėjoms darbininkų tarpe, jos pasiekė ir Marijampolės apskritį. 1894 m. V.Kapsukas, besimokydamas gimnazijos trečiojoje klasėje, pradėjo domėtis lietuviška draudžiama lite- ratūra, gabeno iš Prūsijos, ėmė ją skaityti ir platinti.

"Su lietuviškais laikraščiais pirmą kartą buvau susidūręs 1894 m., dar Marijampolės gimnazijoje besimokydamas, - rašė A. Rucevičius. - Juos man buvo pakisės V. Mickevičius-Kapsukas, tos pačios gimnazijos aukštėsnės klasės mokinys, kuris tuo laiku, matyt, jau buvo susipažinęs ar tik pradedęs eiti į pažintį su knygnešiais ir susipratusiais lietuvisais. Mūdu buvome susidraugave ne vien tik dėl to, kad mudvieju téviškés buvo ne perdaug toli nuo viena kitos; atostogų metu tekdavo dažniau matytis ir pas bendrus pažystamus lankytis. Bendraudamas toliau su Vincu susipažinau ir su kitais lietuviškais Amerikos bei Prūsų laikraščiais ir knygutė - mis".¹

Ypač didelę reikšmę gimnazijos moksleivių revoliucinei sąmonei formuoti turėjo 1903 m. ivykęs Rusijos socialdemokratų partijos suvažiavimas. V. Lenino iniciatyva buvo priimtas nutarimas, įpareigojantis vietines partines organizacijas remti moksleivių judėjimą, padėti formuoti ji socialistinę pasaulėžiūrą. Lietuvos mokyklinės jaunuomenės organizaciniam darbui vadovavo revoliuciniai socialdemokratai su V. Mickevičiumi-Kapsuku priešakyje. Jis ne kartą atvykdavo į moksleivių susirinkimus, saké liepsningas kalbas, keldamas jų revoliucinę sąmonę, stiprindamas veikimą. Marijampolės gimnazijoje buvo labai rūpestingai ugdomas klusumas, nuolankumas esanajai santvarkai, carizmui, beatodairiškas mokytojų įsakymų vykdymas, nekritiškos drausmės, disciplinos palaiikymas, formalumų atlikinėjimas.

Skiepydamas mokiniams nuolankumą, paklusnumą caro valdžiai, gimnazijos vadovybė dideli dėmesį kreipė į pedagogus, kurie per pamokas daugiausia ir turėjo auklėti mokinius. Daugumes mokytojų buvo, galime sakyti, žmonės pasyvūs, mechaniskai atliekā savo pareigas. Kaip rešė, prisiminęs gimnazijos mokslo metus, V. Kapsukas, "jie akrai vykdė pateiktą jiems programą, tarnavo nesąmoningumu, o kai kurie ir sąmoningu išrankiu bukinti mokinius: stengėsi išauklėti iš jų panašius į save savanaudžius valdininkus - karjeristus."²

¹ Knygnešys, t.1, Kaunas, 1926, p. 298.

² "Priekalas", 1937, Nr.3, p. 175-176.

Tokiems mokytojams nedaug terfupėjo, ar pamokos duoda mokiniam kiek naudos, ar ne. Mokytojams lengviau buvo mokyti vien gramatikos ir sekti, kad mokiniai mokėtų versti į rusų kalbą kitų kalbų tekstus. "Per ištisa gimnazijos kursą mokiniai užsiėmė lotynų ir graikų kalbomis: kalė Žodžius ir gramatiką, vertė klasikus", - prisimena V.Kapsukas.¹ Nei gimnazijos vadovybė, nei aukštesnėje švietimo organizacijoje nesirūpino kiek gilesniu mokinį lavinimu.

IV. 1905-1907 m. revoliucija Suvalkijoje. (Marijampolės apskrityje)

1905-1907 m. revoliucija turėjo milžinišką reikšmę tolesnei Lietuvos darbo žmonių išsivadavimo kovai. Lietuvos darbininkų klasė - daugianacionalinio Rusijos proletariato kovinis būrys - revoliucinių kovų ugnyje telkėsi, grūdinosi politiškai, tvirtai išsisavindama revoliucinę lenininę teikiklę.

Nenuilstamas kovotojas prieš carizmą 1905-1907 metų revoliucijoje buvo Vincas Mickevičius-Kapsukas, vėliau tapęs ižymus Lietuvos Komunistų partijos organizatorius ir vadovas. Revoliucijos metais V.Kapsukas atsižaukimais, straipsniais ir gyvu žodžiu masiniuose mitinguose bei demonstracijose šaukė darbo žmones su ginklu rankose kovoti už carizmo nubvertimą, už politines teises, aktyviai dalyvavo organizuojant Lietuvos darbo žmonių ginkluotą kovą prieš carizmą.

Atsižaukimai turėjo didelį poveikį darbininkų ir valstiečių masėms, kilti į kovos dvasią.

"Atsimenu Marijampolėje, kur aš tuomet gyvenau, 1905 metų sausio mėnesį vykusiuose protesto mitinguose gausiai dalyvavo miesto smulkių žmonių darbininkai - rašė Bronius Pušinis. Ypač gausus protesto mitingas tuomet įvyko prie Marijampolės miesto, Kvietiškio dvare. Šiame mitinge pasakė kalbą ir V.Mickevičius-Kapsukas. Vėliau, vasario mėn., mitinguose pradėjo dalyvauti daug moksleivių".²

¹ "Priekalas", 1937, Nr.3, p. 176.

² Pušinis B. Kovinės dienos Suvalkijoje. - Kn.: Revoliucinis judėjimas Lietuvoje. V., 1957, p. 106.

Revoliucinei kovai vadovavo revoliuciniai socialdemokratai. "Prisimenu aistringą V.Mickevičiaus-Kapsuko kalbą viename susirinkime Šešupės pakrantėje 1905 m. pavasarį. Ugningi jo kalbos žodžiai giliai smigo į dalyvavusiųjų širdis. - rašė B.Pušinis.

Po šio mitingo man ne kartą teko susitikti su V.Mickevičium-Kapsuku: iš jo gaudavau atsišaukimų plėtinti. Atsimenu pui-kius V.Mickevičiaus-Kapsuko konpirancinius ir organizacinius gabumus. 1905 m. Marijampolės turgavietėje jis po pačia žandarų nosimi organizavo bendrą darbininkų, valstiečių ir kareivių mitingą; jam vadovaujant, 1905 m. buvo išvystytas revo-liucinės darbas vietinės įgulos kareivių tarpe, dvarų darbininkai kilo į kovą prieš dvarininkus ir buožes, į streiku kovą išijungė Suvalkijos žemės ūkio darbininkai.¹

1905 m. gruodžio mén., prasidėjus Maskvoje ginkluotam sukilimui, V.Kapsukas dėjo visas pastangas suorganizuoti darbo žmonių ginkluotą sukilią Suvalkijoje, bendradarbiavę su stovėjusios Marijampolės įgulos revoliuciniais kareiviais paruošiant kareivių sukilią, jų perėjimą į liaudies pusę. Jis užmezgė artimus ryšius su Marijampolėje stovėjusio III Dono pulko kareiviais, aplinkinių kaimų valstiečiais ir organizavo sukilią. III Dono pulke veikė kareivių revo-liucinė organizacija, kuri 1906 m. leido Rektografiotų laikraštį "Soldatskij listok".

1905 m. gruodžio 22 d. (sausio 4 d.) Dono pulkas išejo su raudonomis vėliauomis, muzike ir revoliucinėmis dainomis į Marijampolės miesto gatves išreikštį savo ištikimybę liaudžiai.

Darbo valstiečių kova derėsi vis labiau organizuota. "Ir aš tuomet ištojau į ginkluotą būri. Mūsų būryje buvo apie 20 menkai ginkluotų žmonių, bet visi jie buvo kūpini pasiryžimo kovoti iki galio, - rašė B.Pušinis. - Mums buvo pavedta pirmą savo kovos žygį ivykdyti Suvalkų apskrities Mockavos valsčiuje. Mes turėjome užpulti ir sunaikinti čia veikusį žandarą ir policijos postą, o taip pat sunaikinti visas caro valdžios istaigas.

¹ Ten pat, p. 107.

Meisų būrys šią užduotį drąsiai įvykdė. Bet vos spėjė atlikti užduotį, sužinojome, jog prieš mus pasiūstas baudžiamasis būrys - eskadronas dragūnų. Ilgai galvoti neteko: mes skubiai išvykome vykdyti sekančios užduoties. Baudžiamasis būrys, atvykęs į Mockavos valsčių, émë visai terorizuoti valstiečius, reikalaudamas išduoti iniciatorius, bet valstiečiai atkaklisi tvirtino: "nežinau", "nemačiu", "negirdéjaus". Kol baudžiamasis būrys Šėlo Mockavos valsčiuje, mes spėjome atlikti dar porą kovinių užduočių".¹

1905 m. gruodžio 15 d. valstiečių mitinge prie Marijampolės (Narto kaime) V. Mickevičius - Kapsukas buvo suimtas.

V. Caro kalėjimuos

Buvo didelis aukštis.

Buvo pakiltai aukštai.

Paukštis? Gal būt, aš - paukštis? -

Deja, ne paukštis. Ir štai

Nublokëtas į tamsią tušumą -

Ir šitoje tušumoje

Pasaulis kvadratais dėžta -

Kaip sudaužyta svaja.

Pasaulis - kvadratai - kvadratai - kvadratai,

Kvadratais suskaldytos dienos, šviesa ir erdvė,

Ir tas begalinis sukaustyty kojų sukamas ratas -

Tas smžinas ratas - maniežas - neleidžiantis

pastovėt

Ir prasmę, ir esmę, ir viską matyti, ir jausti -

neleidžiantis niekom.

Kvadratai ir ratai - aplinkui - aplinkui - aplinkui -

¹ Pušinis E. Kovines dienos Suvalkijoje. - Kn.: Revolucionis judėjimas Lietuvoje. - V., 1957, p. 107 - 108.

Vienodai -vienodai - vienodai - po apskritą ratą
ant sniego,
Grandinėm supančiotos sielos, grandinėm supančioti
žingsniai,

O ten už kvadratų ir rato - dengus ir balta žiema,
Ir miegantis baltas didžiulis lokys,
Ir kojos, kurių nesukaustė, ir rankos, kurių nesurišo,
ir einantys žmonės žeme...
Kas šitą prakeiktąjį ratą kada sulaikys !

O ten, už kvadratų ir grotų,
Už žemių devynių
Gimtinė svirtimis groja
Prie skambančių šuliniai,

Ir arkli išsivaręs
Tėvas kieme pažaboja -
Toks paprastas ir toks geras -
Kaip visi ankstyvi artojai - - -

/ Drilinga A. Kapsukas. Pasivaikščiojimas kalėjimo kiemo.
- Kn.: Šiluma. V., Vaga, 1968, p. 26-27./

"Kalvarijos kalėjime" 1

1. Kaip aš pakliuvau į kalėjimą

1905 metų gale, kada buvo įvestas 4 -se lietuvių gyvenamose Suvalkų gubernijos apskrityse karo metas, LSDP CK (jai tuomet aš prilausiau) pasiuntė mane į Suvalkių vadovauti tenykšteli revoliucinei kovai. Pirmia, negu keliauti iš Vilniaus į Suvalkiją, aš greituoju nuvykau į Tilžę su mano parašytu ir CK priimtu atsižaukimu į Suvalkijos gyventojus, kad galėčiau jį išspausdinti ir nusigabenti į Suvalkiją. Kelionė iš Vilniaus į Tilžę netruko nė ištisos paros (važinėjau aš tuomet per sieną Prūsus pirklio pasu).

¹ Kapsukas V. Caro kalėjimuos. /Užrašai ir atsiminimai/. V., Vaga, 1975, p. 11-45.

Atsišaukimo išspausdinimui išėjo viena diena, ir aš, tą darbą atlikęs, apsikrovęs atsišaukimais, iškeliauva į Suvalkiją.

Jau eidamas per sieną, aš ką tik neįklimpaus. Ant savęs buvau pasiémęs tam tikruose krepšiuose, panašiuose į kunigo arnotą, ne mažiau kaip 30 svarų atsišaukimų, porą brauningų ir šovinių. Per peti po ilgu apsiaustu persirišau šautuvą - norėjau nuvežti parodyti, kokius šautuvus partija perka. Atrodžiau storu vokiečiu. Ūsai aukštyn užriesti, dantys cigaras, ant piršto žiedas (Paprastai ež tų "grožybių" viškai nevartodavau). - tikras vokiečių "kupčius" ! Kalbu, žinoma, tik vokiškai. Stengiausi kuo mažiausiai kalbėti, nes prastai vokiškai kalbėjau. Laimingai praėjau Virbalio muitinėje žandarų kontrolę. Bet, jau einant man prie muitinės durų, ima ir paliečia alkūnė mano storą pilvą muitinės tarnautojas. Tai buvo kūčios vakares. Tarnautojas, matyt, truputį ragavęs buvo. Tačiau suprato, kad mano pilvas perdaug kietas. Paprašė mane užėiti į kambari, kur paprestai nuodugni krate daroma. Šiurpulisi perėjo per mano kūną. Bet nesumišau,

- Kiek reikia ? - tiesiasi klausiu tarnautojo. Daugiau tame kambari nieko nebuvo.

- 50 kapeikų, - atsako jis.

Pamažu išsiimu 50 kapeikų ir duodu jam. Beimant pinigus iš kišenės, nukrito ant grindų rektelis. Palikau jį, nes negalėjau pasilenkti, ir laimingai išėjau.

Padėjės atsišaukimus ir šautuvą savo užeigos vietoj - Rudaičio viešbuty, tą patį vakarą dar kartą nuėjau į Prūsus (Eitkūnus) ir, apsikrovęs atsišaukimais, traukiniu pervažiavau į Lietuvos pusę.

Štū dideliu bagažu nuvykuva į Marijampolę. Apsistoju pas advokatą Ciplijauską, daktaro Griniaus name. Tuomet Griniuvienė mums daug padėdavo. Grinius raukėsi, bet nieko negalėjo padaryti su "padūkusia boba". Ji socialdemokratė niekad nebuvó, norint kuri laiką priklausė LSDP, bet revoliucijos dūkas iš tikrųjų buvo apsuaiginės jų. Žinoma, jo neilgam užteko.

Mes pradėjom dirbti. Ties bažnyčia padarėme mitingą, išplatinom atsižaukimus. Studento Brazaičio téviškėj (nétoli Marijampolės) padarėme socialdemokratų susirinkimą, kuriame apsvarstėme artimiausius uždavinius. Kadangi kaip tik tuomet buvo laukiamas antres visuotinis streikas, vienai grupei buvo pavesta streiko metu ardyti geležinkelį (tarp Kauno ir Virbalio). Visi turėjo rūpintis, kad nebūtų mokami mokesčiai ir būtų vykdomi kiti Vilniaus seimo darbininkų ir valstiečių susirinkimo nutarimai.

Opas dar buvo geras, revoliucinis, norint dragūnų būrinių jau zujo po kaimus. Labai pakélé mūsų Opą 125 Dono pėstininkų pulko revoliucinis nusistatymas. 9 dragūnų pulkas buvo išsiystas revoliucijos malšinti. Marijampolėj buvo likęs tik vienas eskadronas. Su pėstininkų pulko kareiviais mes padarėme mitingą. Kareliviai buvo pasiryžę su ginklais rankose išeiti gatvėn, areštuoti karininkus ir apskrities administraciją, viešai eikštėje prisiekti revoliucijai ir visomis jégomis kovoti dėl jos laimėjimo. Su atskirais kareliviais buvo susitarta dėl ginklų iš pulko sandėlio pamimo...

Besirengiant tiems dideliems žygiams, pakvietė mane į vieną sodžių šalia Marijampolės valstiečių mitingan. Nuvykau kartu su studentu A. Garmum ir gimnazistu P. Bličdāium (dabar abu daktarai, atsitraukę nuo darbininkų judėjimo). Apie mitingą būta pranešta policijai. Mums bemitinguojant, atleksia dragūnai. Apie priešinimąsi negalėjo būti né kalbos. Bandėme bėgti, bet dragūnai pavijo. Netoli tos vietas, kur mane sustabdė, randa ant žemės pabertų brauningo šovinių. Bekrėsdami mane, randa prie diržo brauningo makščius. Pamotęs dragūnus lekiant, brauningą eš numečiau į sodą, bet diržas buvo naujas, labai sunkiai atsegamas, ir revolverio makščių eš negalėjau nuimti.

Apspito mane dragūnai. Durtuvus atstatė.

– Kur revolveris? – prisimygę klausia. – Makštys yra, o revolverio nér! Kur numetei?.. Sakyk, nes mos tau tuoju!..

Ir jau šoka prie manęs vienas totorius su pliku kardu. Tuo tarpu aš imu karštai jiems kalbėti:

– Draugai, ka jūs darote? Juk jūsų tévai ir broliai namie taip pat kovoja su ponais už žemę ir laisvę!..

Ištarus man keliš žodžius, priminus jų tévų ir brolių kovą su ponais, dragūnų įtempti veidai atsileidžia. Jie nustoja koliotis ir sulaiko įsikarščiavusį totorių. Veltui juos kursto vyresnysis policininkas, kurio komandoje buvo dragūnai. Greitai mes su jais susidraugavome. Nė vieno plauko nuo jų mums nenukrito, norint prieš savaitę tie patys dragūnai, suėmę studentą Grigaitį (dabar socialpardavikas), baisiai sumušė. Ten bene apskrities policijos viršininkas dirigentas buvo.

Pėsčius mus nuvarė į miestą. Eidami visu keliu revoliucijos dainas dainavom, ypatingai mieste. Kareiviniai nieko nedarė, tik klausėsi. Žmonės stebėjosi. Visur užuojačia matėme.

Nuvedė pas apskrities viršininką. Atėjo žandarų viršininkas tardyti. Aš turėjau tolo Jaks-Tyrio iš Vilniaus pasą. Nesusipažinau su juo kaip reikiant iš anksto: nežinau nei tévo vardo, nei savo visų vardų – jų bent trijų būta. Žandaras jau buvo besučiumpges mane: aš pasakiau vieną mokslą baigęs, o pase pasirodė kitas įrašytas. Tačiau greitai susigrriebiau: iš pradžių, sakau, baigiau tą mokslą, o paskui kitą, bet pase tik antrasis įrašytas. Kad daugiau sučiupti negalėtų, atsiskiau nuo parodymu.

– Turit, – sakau, – pasą – ten viskas, kas jums reikia surašyta.

Pasodino iš pradžių į Marijampolės kalėjimą. Tai buvo menkes kalėjimas, aukšta medine tvora aptvertas. Tuo pakliuvės į jį, pradėjau galvoti apie pabėgimą. Perdaviu "laisvén" pabėgimo planą. Bet, rodos, jį sargas sučiupo. Tiesa, man nieko apie tai nesaké, bet émė labai saugoti. Už poros dienų, anksti rytą, su gana didele dragūnų sargyba išgabeno į Kalvariujos "klesas". Taip buvo tuomet vadintamas visoj Suvalkijoj Kalvariujos kalėjimas.

Linksmai važiavome. Dainuodami "Drėsiai, draugai, nebijokim!", įėjom į kalėjimą. Tikri buvome, kad neilgai reikės sėdėti.

Pirmą kartą man teko tuomet atsisėsti į kalėjimą. Daug kartų buvau kandidatas į kalėjimą. Daug kartų buvau gaudomas, bet vis pasisekdavo pasprukti. Nejauku iš pradžių buvo kalėjime. Bet greitai apsipratau.

Pasirodė, kad kalėjime taip pat galima dirbti. Dirbom mes ne tik tarp dačių kalinių, o ir, kiek galėdami, toliau tėsėme "laisvės" darbą. Uolai susirašinėjom su "dėdiene" (Griniuvienė), davėm nurodymų, kas ir kaip reikia veikti. Juokaudami mes tuomet sakydavom, kad Suvalkijos komitetas veikia labai saugioj vietoj - Kalvarijos "klesose". Kalėjime parengėm beveik visą "Darbininko" Nr.6 ir t.t.

Geras buvo "klesose" darbas. Vis tik nesinorėjo jose ilgai būti. Tuoj, beveik iš pirmos dienos, ir ten pradėjau galvoti apie pabėgimą. Ir galų gale pabėgau.

Krymas, 1926.VII.3

2. Laiškai iš Kalvarijos kalėjimo.

1906 m. sausio 4 d.

Godojamas drauge! Rengiausi, rengiausi aš Tamstai parašyti platesnį laišką, bet vis nesusirengiau. Nesusiren-
giau, kadangi iki šiam laikui neturėjau beveik nė vienos lais-
vos valandos, nė valandėlės: vis važinėjau, trankiansi, dir-
buo ivairiems mūsų darbo ūkose; ne vieną kartą jau tik
tik per pleuką likau laisvas, ir pagaliau netekau tos lais-
vės - caro tarnai (policija ir dragūnai) man atėmė ją ir įki-
šo į Kalvarijos kalėjimą. Jau visa savaitė, kaip aš sėdžiu,
bet nenusimenu; kiekvienas iš mūsų turi būti pasirengęs ar
Šiandien, ar rytoj eiti topti, turi nė valandėlę neužsimirė-
ti, kad kentėjimes, kalėjimas, nagaikos ir kulkos - mūsų vi-
sus dalia; aš buvau pasirengęs prie to, ir man dabar lengvas
žitas jungas.

Tik vieną dalyką kartais krempa mane - tai, kad aš labai reikalings buvau ten "laisvėj" ir dabar tokiu svarbiu laiku turėjau išklimpti, ir tai dėl menko niekniekio - futliaro nuo revolverio! Bet rasi netrukus ar tai šiokiu, ar tai tokiu būdu aš išsikapanosiu iš tų budelių rankų ir tuomet vėl galėsiu laisvai kaip paukštis skrajoti.

Tiek apie kalėjimą. O dabar prie tų dalykų, apie kuriuos man Tamstai jau seniai reikėjo parašyti. Pirmiausia tai tas mano laiškas, iš kurio ištraukę Tamsta davei laikraštyje. Aš priverstas buvau dėl to dalyko atsilipti tam pačiam laikraštyje ir ten išaiškinau motyvus, dėl ko taip dariou. Buvasu norėjęs Tamstai pirmą parašyti, bet laiko stoka privertė kita daryti, juo kad Lizdeika rengesi dėl to dalyko iš naujo kelti visę istoriją (rasi jau ir pakelė); ne dėl to vieno, teisybė, rengesi kelti, bet jam buvo dideliu argumentu. Kas yra rašyta tam mano straipsnely, aš ir dabar tą patvirtinu. Čia tiek turiu pridurti, kad labai nusistebėjau (ne aš vienas, o ir Morta) dėl paskutinio padalinimo Tamstų aukü: 19000 markių demokratams, o 15000 socialdemokratams! Tamsta čia priminsi tai, kad seniau socialdemokratai daugiau gavo. Tai teisybė, bet ir to negalima užmiršti, kad socialdemokratai nesulyginamai daugiau atlieka, negu demokratai, kad jie eina priešaky judėjimo, kad jie daugiausia visur pralieja krauso, kad jų draugų pilni kalėjimai (ir čia jų yra iš viso 10, o demokratų - né vieno!). Teisybė, ir tarp jų yra visokių žmonių, yra ydos partijoj, bet kur jų nėra? Man ir visiems buvusiems draugiečiams geriausiai teko jas pažinti, bet vis tik tokiu svarbiu revoliucijos laiku mes nutarėm susijungti, kad neityt taip daug jėgų tarp mūsų pačių ginčams. Bet dėl ko socialdemokratai tokiu svarbiu laiku nesusijungia su demokratais? - rasi Tamsta paklausiai. Dėl ko jie nesusikurias bendro kovos komiteto? Man, kaip socialdemokratui, tas dalykas labai aiškus. Pirmiausia mes turime stovėti ant klassių kovos pamato; mes turime remtis darbininku, rasi ir visais rankpelniais (kurie iš savo rankų darbo gyvena, neišnaudodami kitų), tuo tarpu demokratai labiausiai remiasi ūkininkais, o juk tai yra ekonomijos dalykuose darbininkų priešai.

Nekalbésiu aš apie tai plačiau, nes Tamsta tai pats žinai. Bet, Tamsta pasakysi, dabar mes turim bendra priešą - caro valdžią! Tai teisybė, norint ir čia politiškieji okininkų reikalavimai iš dalies skiriessi nuo darbininkų. Paimkime mes konstitucinių valstybių okininkus - ar jie ten ne darbininkų priešai? Ir dar kokie! Taip, rasi ir eis okininkai iš vien su darbininkais, jei paskutinieji nesantys savo ekonominių reikalavimų, bet rytoj jau jie pasidarys jū priešais; šiandien liberalai ir demokratai meilinasi prie socialdemokratų, sako si tikriausiais jū draugais esą, o rytoj prieš juos pačius pakels kardą! Tai yra ne mūsų fantazija, o tai rodo visos revoliucijos: visur darbininkai kuo daugiausia kraugo praliejo, o kuo mažiausia gavo, kadangi jie dar nebuvvo supratę savo klasės reikalų ir nebuvvo organizavęsi į atskirą darbininkų partiją. Norėdami tos klaidos išvengti, mes nenorime susijungti ir nesusijungsime su buržuazijos partijomis; mes eisime skyrium, o kartu mušime, bet visuomet atsiminsime, kad tai ne tikri mūsų draugai... Tuo tarpu negaliu apie tai plačiau parašyti - rasi netrukus pasiseks dėl to dalyko visai atskirą straipsnį parašyti.

Kokią mums laisvę caro valdžia davė, jau matot. Šiandien pas mus dar atgabeno 15 žmonių nuo Naumiesčio. Kazokai (po 100) stovi Naumiestyje ir Senapilėj. Suėmę bėisiai mūša. Studentas Grigaitis vos gyvas liko. Vyrai, neškite mums pagalbą bent pinigais!

Kaip ilgai man reikės sėdėti, nežinau: rasi labai ilgai, rasi ir neilgai. Dirbkite, nenuleisdami rankų, laisvieji!..

Sausio 18 d.

Tai jau 3 savaitės, kaip aš sėdžiu. Sėdi dabar iš viso apie 70 politinių. Nepraeina nė vienos dienos, kad ko nors neatgabentų. Suiminėja visuose kraštuose, dargi labiausiai atsilikusiuose. Peroję čia "klesas", žinoma, jie daug smarkiau galės stoti prie darbo, bet tuo tarpu areštai vis tik nusilpnina judėjimą. Mokesčius veikiclusiai jau sumokės dabar okininkai, bet netrukus reikės pavaserio mokesčius mo-

kėti ir tuomet daug sunkiau bus kas padaryti. Nepaisant ca-ro tarnų siutimo, pavasarij veikiausiai ir pas mus pakils vi-suotinis sukilimas su ginklais rankose. Kito kelio nebéra... Dabar, sukišus mus į kalėjimus, valdžia mano padarvti rinkimus į "dūmą", bet jau ir dabar daugelyje vietų atsisako žmo-nės nuo tų rinkimų, kolei nebus paleisti iš kalėjimų visi politiniai suvietieji.

Kalėjime pas mus eina gyvenimas po senovei. Nau-jo Jei bent tiek yra, kad pereita šeštadienį sukilo prieš mus kriminalinėi ir keliis sukrūvino. Ivyko tai dėl to, kad kai kurie sargai, norėdami mus supiudyti, paleido tarp kri-minalinių paskalas, jog mes norime juos visus vieną gražią dieną sumušti; be to, ir kai kurie iš mūsų kompanijos labai netaktiškai, visiems girdint, kalbėjo apie kriminalinius. Dabar, mūsų pasikalbėjimų dėka, jau susitaikėme su jais, ir vyresnybė vėl bijosi, kad mes kalėjimo neimtume graiauti. Dar labiau padidėjo ta vyresnybės baimė, išgirdus, kad ir mieste apie tai kalba, jog ateisių susirinkę žmonės ir mus paleisią. Dėl to pas mus dabar kalėjime kareivų patruliai stovi (kareiviai daugiausia susipratę), o šiandien pas mus visus vyresnybė padarė kratą, norint niekum nieko ypatingo nerado. Ieškojo, ypatingai pas mane, brauningų; sako, virši-ninkas girdėjęs, kad jau 3 mes turime...

Kauno gub. dar daug pasiunčiau siunta caro tarnai, kaip Suvalkų gub. Kauno kalėjime nesulyginamai di-desnis prispaudimas. Bet ir ten, kiek girdéti, areštuotieji nelabai nusimena.

Suvalkų organizaciją nutarėm visai iš naujo pradėti organizuoti ir ivedti kaip reikiant partijos discipliną. Kitaip visai nebegalima tollyn varyti darbo: visame kame tokis iširimas, tokia anarchija! Aš rašiau dėl to dalyko į partijos aukštybę, bet ką iš to pelnysi?! Bet dvasia mano dar nesusilpnėjo.

Valgyti turim ką - geri žmonės aprūpina.

Sausio 30 d.

Noriu parašyti laišką, bet šimts žino, dėl ko nesirašo. Bandau taip šį tą rašyti - ir nieko neišeina; bandau skaityti - negaliu minčių suvaikyt. Taip biauriai veikia žmogų kalėjimas, o ypatingai didelė oro stoka kamerose, i kurias mes kaip silkės sugrūsti. Taip, rodos, gana gerai jaučiuosi, bet darbas neina, ir gana! Gerai, kad dar galiu pasakoti, ką žinau, kitiems, rengti ką nors panašaus į "lekcijas"-tas darbas gana gerai dabar eina ir, matomai, atneša gerų vaisių: tikiuosi, kad ne vienas išis iš čia geru darbininku. Kalbamės apie įvairius šios dienos klausimus - kaliniai klausossi ramiai. Tik dabar, iškėlus mums klausimą apie darbininkų ir ūkininkų reikalus, pakilo didelis triukšmas; prie to triukšmo prisidėjo dargi keletas darbštėsniųjų ūkininkų "socialdemokratų"... Dabar man dar aiškiau atsistojo akyse mūsų socialdemokratų klaida, kad jie ne ten éjo, kur turėjo eiti. Gerai, kad bent šiek tiek jau pradëta veikti tarp darbininkų, o tai reiketų visai iš naujo pradëti darbą. Yra čia keletas ir tikrų darbininkų. Puikūs vyrai! O su ūkininkais kažin ar galésime susiprasti - per mažai išsilavinę, kad galėtų suprasti mūsų taktiką: skyrium eiti, išvien užpulti... Vienas daiktas mums čia pasiseks padaryti: kaip reikiant sutvirtinti ir padaryti tikrais kareiviais tą darbininkų saujelep.

Dar vieną daiktą dabar aiškiau pamačiau ne tik aš, bet ir daugelis geresniųjų Suvalkų gubernatorių - tai baisią betvarkę visame darbe; stačiai jokios organizacijos čia iki šiol nebuvo, ir kiekvienas daré, ką norëjo. Dėl tokios betvarkės daugelyje vietų kai kurie neva socialdemokratai stačiasi juodašimčių keliais éjo: pléšé, draské, partijos anspaudais naudojosi, girtuokliaavo, pinigus į savo kišenę imdavosi. Daugelių panašių faktų mes dabar pamatéme, ir visi priéjome išvados, kad tokiais keliais nebegalima toliau eiti, kad butinai visai iš naujo kurti mūsų organizaciją (Suvalkų gubernatorių). Leisti kiekvienam savaip elgtis tokiu svarbiu laiku-jokiui bûdu negalima; geriau tuomet visai nedirbt, nes iš tokio darbo tik apmaudas išeina. Ir dabar, kad ir kalėjime sedédami, mes rūpinamės tokios organizacijos kûrimu.

Šimts žino, jau, tur būt, reikės visus 3 mėnesius tupėti. Turėjau vilties, kad anksčiau galésiu išeiti, bet kas kartą vis mažiau vilties belieka.

Gyvename gerai. Sugrūdo jau apie 120 žmonių ir vis dar naujų grūda. Tačiau judėjimas dar nėra visai nuslopintas, norint daugelių gerų darbininkų jau sukišo į kalejimus. Tarp kitų yra paimtas ir Šumskis (Šumskis – Petras Prapuolenis, nuo Naumiesčio, buvęs Mintaujos mokinys, "Draugo" organizacijos narys. (1924 m. prierašas) - jį pusėtinai apdaužė... Vaikščiojimą jau galutinai iškovojo visiems kartu; valgymo daug iš šalies atgabena; pinigų taip pat tam kartui turime. Su kriminaliniais ypatingai aš gerai sugyvenu, tik su "vyresnybe" labai nesutariame; bet jau ir ji dabar apsi-prato.

Apie judėjimą Kauno gub. galit spręsti iš "Vilniaus žinių"; Suvalkų gub. jau beveik visur mokesčius ūkininkai sumokėjo, bet valsčiuose senosios tvarkos pepasisekė caro tarnams sugrąžinti: dauguma kancelerijų visai uždarytos, mokyklos taip pat; ponams neleidžiama girių kirsti; pereiti savaitę draugai paémė iš vieno girininko 1 100 rub. - pakliuvo į geras rankas; Pilviškiuose socialdemokratai paémė iš pašto 4500 rub.; be to, paskutiniu tarpu pradėjo daugelyje vietų kirsti telegrafo stulpus ir kai kuriose vietose ardyti geležinkelį. Prieiname prie vieno dalyko: be "kiaušinių" (bombų) nebegalima apsieiti. Aš, kad galečiau, būtinai važiuočiau mokytis dirbti.

O ką, kaip senieji draugai ir draugės? Man labai sunku darosi, pagalvojus, kad nebegaliu toliau varyti savo darbo, bet ką daryti...

Norėčiau dar parašyti į Ameriką, bet stačiai nesiseka rašymas. Tokiam urve sédėdami, mes kalbamės, dainuoja revoliucijos ir šiaip dainas, kad net kalejimas drebė, "pešamės" tarp savęs, vyresnybei stačiai į akis réžiame...

I "dūmą" valstiečiai atsisako rinkti, kolei nebūsime mes paleisti ir nebus nuimtas karo stovis. Garliavoj ir Griškabūdy buvo užmušti du šnipai...

Vasario 1 d.

Gerai, kad gauname žinių iš laisvės. Kareiviai (pėstininkai) dalinai susiprata - pas mus jų patruliai stovi.

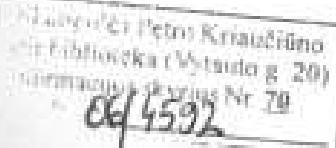
Su ūkininkais šiandien vėl kirtomės. Visų fizionomijos aiškėja: gerų socialdemokratų galima suskaityti bent 15 - ir tai jau didelis progresas; visi jie išskyrus porą, ne ūkininkai.

Kalvarija, 1906 m. vasario 18 d
(Tai yra mano korespondencija, parašyta Kalvarijos kalėjime ir paskelbta 1906 m. "Darbininko" Nr.7- 8.)

Tai jau antras mėnuo, kaip aš sėdžiu užkaltas Kalvarijos kalėjime. Sėdžiu ne aš vienas, bet ir daugybė žmonių, užsitrukusių ant savęs nemalonią caro tarnų akį: iš pradžių (apie kalėdas) dar buvo vos keli žmonės, paskui pasidare kelios dešimtys, o dabar jau yra netoli pusantro šimto. Ir vis dar auga ir auga mūsų skaičius; beveik nėra tos dienos, kad neatgabentų naujų žmonių. Jau seniai pristigo kalėjime vietos, tai vieną ant kito grūda: kur yra vietos penkiems, ten sugrūsti 7, kur dešimčiai, ten - 15; kiti turi du lovose gulėti, kiti stačiai ant grindų! Caro tarnai rengėsi įtaisyti kalėjimą kazarmėse, bet jau, tur būt, iš to nieko neišeis, ir mums čia reikės suslėgtiems kaip silkėms gyventi. Blogiausia tai, kad kamerose yra per mažai oro, užtai ir valkiojiesi žmogus per dienų dienas kaip koks ligonis: galva sunki, skaitydamas dažnai negali suprasti, ką skaitai... O čia dar visokie rūpesčiai...

Atgabeno čia ne vieną labai sumuštą dragūnų ar kazokų.

1905 m. gruodžio 21 d. dragūnai, važiuodami plentu nuo Marijampolės į Kauną, suėmė studentą Pijų Grigaitį ir siuvėją iš Naumiesčio Andriušaitį; rado pas abudu po brauningą, o pas Grigaitį dar knygelę su užrašais. Marijampolės apskrities žemsargių viršininkas sausio 9 d. juodu išgabено iš Kalvarijos į Suvalkų kalėjimą. (P. Grigaitis 1906 metų pradžioje pabėgo iš Suvalkų kalėjimo, Amerikos darbininkų pinigais baigė Šveicarijoje universitetą, dabar yra žinomas Amerikos lietuvių socialpardavikų vadasis, "Naujienų" redaktorius).

Gruodžio 31 d. kazokai areštavo ir baisiai sumušė Degutinės kaimo, Griškabūdžio valsčiaus, Naumiesčio apskr., Saliamoną Urbanavičių; atgabено jį į kalėjimą suraišiota galva. Ką tik tuo laiku kazokai areštavo Griškabūdžio apylinkėje, visus gerokai apdaužė; kas tik jiems po ranka paskliuvo, vogė.

Sausio 22 d. naktį dragūnai su žemsargiais areštavo ir labai sumušė Prienuose (Marijampolės apskrityje) Kazį Česną iš Marijampolės, Justiną Liorentą nuo Naumiesčio, Juozą Overaitį nuo Iglišukos, Vincą Kasakaitį nuo Sasnavos ir Ratkevičių iš Prienų; iš kai kurių atėmė pinigus. Pas virus rado po brauningą. Sausio 28 d. juos išgabeno į Suvalkų kalėjimą.

Krësdami dragūnai, kazokai ir policija elgiasi, kaip jiems patinka. Per skis viską plėšia, vagia mésą, taukus, sūrius, sviestą, degtinę, šieną, pirštines, laikrodžius, šiedus; daugelyje vietų iš kišenių iškraustė pinigus. Suėmę minėtajį studentą Grigaitį, dragūnai kartu su juo nukeliavo į Gudelių valsčiaus susirinkimą. Darydami kratas pas susirinkusius žmones, jie iškraustė jiems iš kišenių keiliąs dešimtis rublių. Rimšai nuo Gižų iškraustė 4 rublius 50 kapeikų, Jonui Steponavičiui nuo Griškabūdžio – pustrečio rublio. Areštavus Antaną Samuolių nuo Pilviškių, Naumiesčio viršininkas (burmistras) paėmė iš jo "padėti" 45 markes vokiečių pinigais, 5 rublius ir laikrodėli. Jau daugiau kaip ménuso, kai Samuolis Kalvarijoje sėdi, o apie tuos jo daiktus nė gando negirdėti, norint jis yra rašęs apie tai prokurorui ir pačiam "burmistrui". Ir daug dar panašių atsitikimų būtų galima surašyti.

Čia mus iš pradžių kietai laikė, vienų su kitais visai nesuleisdavo; net pro durų plyšį buvo uždrausta kitiems pažiūrėti. Pasivaikščioti leisdavo, bet ne daugiau kaip po kokią pusę valandos, ir tai vienų vienus. Nežiūrint to, mums visiems pasisekė vieną kartą išspruktį iš savo kamery. Deinuodami revoliucijos dainą "Atsimeskim nuo senojo svieto!", mes ēmėm vaikščioti aplink kalėjimą. Išsigandęs kalėjimo viršininkas pašaukė kareivius – tiktais tuomet mes tesuėjome į kameras.

Neilgai trukus, jau mes prispyrėme savo viršininką visai nusileisti ir leisti mums visiems ("politiniams") kartu vaikščioti. Dabar apsidairę jau ir svečiuojamės vienas pas kitą.

Mūsų skaičius išaugo. Tarp suimtųjų yra ir gerų darbininkų, yra taip sau žmonių, yra ir jokio supratimo apie nieką neturinčių: mat, dabar grūda čionai visus, ką tiktais koks nors šnipas arba šiaip caro tarnas nurodo. Daugiausia pareina nuo generalgubernatoriaus sprendimai: po 3 mėnesius sėdėti, bet dabar girdéti, kad kai kurių, ir pasibaigus tiems trimis mėnesiams, dar nepaleis, o ištremas kur nors.

Kad neitų niekais toks brangus dabar laikas, mes organizavome čionai "klesas" – ne be reikalo ir mūsų kalėjimas vadinas "Kalvarijos klesomis"! Kas pakliūva į mūsų "klesas", jau tikrai ką nors iš jų išsineš; jei bent tiktais kokie amžini tinginiai nieko nepasinaudos, bet tokį labai mažai teatsiranda. O kaip organizuotos pas mus tos "klesos"? Nieko ypatingo: vaikščiodami po kiemą, kalte kalame, kokia netikusi yra dabartinė caro valdžia, siškiname, kokia mums reikalinga valdžia, nurodome kelius, kuriais turime eiti. Visi tarytum atgyja, išgirdę mūsų "lekcijas": nebe baisus pasidaro jiems kalėjimas, nebe balsi kova su caro valdžia, nebe balsi né pati mirtis; visi tik trokšta, kad greičiau galėtų iš čia išeiti ir paskui dar smarkiau šokti prie darbo. Mes, socialdemokratai, tariamės tuo, išėję iš kalėjimo, griebtis darbo tarp dvaro ir sodžiaus darbininkų, kurie iki šiol buvo daugelio mūsų draugų tarytum užmiršti. Teisybė, išgirdę tokias mūsų kalbas, ūkininkai iš pradžių labai smarkiai prieš mus šoko, bet dabar jau šiek tiek su jais susipratom: jau ir jie sutinka, kad reikia dirbti ir tarp dvaro ir sodžiaus darbininkų ir mažežemių. Lengviausiai gi prie jų galima prieiti su streiku pagalba, tai tuo keliu ir reikia eiti.

Tokios mūsų "lekcijos", žinoma, labai nepatinka kalėjimo viršininkui, bet ką jis darys? Kad mes negalėtume taip vieni su kitais pasikalbėti, jis iš pradžių émė sodinti mus kartu su kriminalistais (vagimis ir kitokiais nusikalsteliais); ten dažnai mus apvogdavo...

Mes pareikalavom, kad skyrium sodintų; bet viršininkas vis, būdavo, prižada, o nieko nedaro. Tuomet mes jį spirte prispyrėm pervesti mūsiškius į atskiras kameras, norint po vieną kitą naujai atvarytą jis dar ir iki šiol kiša su kriminaliniais, ir mums vis dar reikia su juo dėl to peštis ir peštis.

Su kriminaliniais iš pačių pradžių mes rūpinomės kuo gražiausiai gyventi ir tikrai gražiai gyvenome. Naujai atvykusiems aiškinome, kad jie nežiūrėtų į vagų kaip į kokį žvėri. Sakome, kad dažniausiai vargas pastumia žmones eiti tuo keliu, užtai, jei mes norime pašalinti tą piktą, tai pirmą pirmiausia turime pašalinti tų vargų šaltinį, o ne eiti ir taip nežmoniškai mušti kartais ir beveik visai nekaltus žmones. Dėl to ēmė labai galvą skaudėti kalėjimo viršininkui ir kai kuriems sargams. Jie ēmė įkalbinėti kriminaliniams, kad mes, laisvi būdami, juos mušę ir čia, kalėjime, rengiamės visus juos išmušti. Dar įsikišo su savo liežuviu keli mūsų pusės žmonės, sakydami, kad esą, tikrai reikia pirmiausia visi vagys išmušti, (Taip kalbėjo tūli buožiniai "socialdemokratai". (1924 m. prierašas). ir to jau gana buvo. Vie ną grežu rytą kriminalinieji , apsiginklavę kuolais, gelžgaliai ir peiliai, šoko ant mūsiškių ir sumušė Antanaitį, Baroną ir Trifčiką. Viršininkas nudžiugo, bet mes pasirūpinome kuo greičiausiai vėl susiprasti su kriminaliniais, ir dabar jų dauguma laiko mūsų pusę. Vienas kitas iš jų dar vėl pradeda prie mūsiškių kabinétis, reikalauja, kad "išsipirkty" naujieji politikai, bet mes susitarėm nebesiduoti už nosies vedžioti ir nebesiduodam. Matydami, kad nieko nebegali padaryti, jie visi jau pradeda nurimti.

Taip mes gyvenome diena iš dienos ir susilaukome Sausio devintosios. Tą brangią mums dieną mes nutarėme kaip nors pažymeti. Po pietų visi susirinkome kieme, paaškinome, ką reiškia ta kraujais aplaistytą dieną, ir, žemyn galvas nulenkę, atidavėme garbę sausio devintąją Žuvusiem draugams darbininkams; padainavom dar rusiškai "Žuvusiem draugams" ir lietuviškai "Atsimeskim nuo senojo svieto!" ir išsiskirstėm.

Vienas kriminalinis taip pat buvo pradėjęs kalbėti savo kie-me, bet atėjo viršininkas ir įkišo jį į karcerį, o mus visus liepė suvarinėti į kameras.

Rytojaus dieną kriminaliniai kartu su mumis pa-reikalavo iš viršininko, kad jis paleistų pasodintąjį į karce-ri; kolei nepaleis, virėjai atsisakė eiti pietus virti. Vir-šininkas jį paleido, bet užtai pradėjo prie mūsų kabinėtis: uždraudé sargams mus visus kartu leisti vaikščioti. Tačiau mes nepaisėm to uždraudimo – ējom patys jėga. Sargai nieko ne-tingė padaryti tokiai daugybei žmonių. Kalėjimo viršininkas ma-to, kad nieko nebegali padaryti, - ima mus kareiviais gąsdinti. Mes jam primename bombas. Jis, nabagas, visą naktį dėl to už-migti negalėjo – pasišaukė apskrities viršininką Gorielovą. Ateina juodu pas mūsų draugus. Gorielovas sako, kad reikės iš-visur koridoriuose kareivius pastatyti, jei mes ir toliau taip darysime. Draugai drąsiai jam atkerta, kad mes negalime kaip silkės būti sukimšti, per dienas ir naktis kameroj sėdē-ti:

– Kad ir kareivius, – sako, – pastatysite, mes vis tiek eisim !

Pamatė lapė Gorielovas, kad gąsdinimų neišsigando-me, – pradėjo daug meilių kalbėti ir jau sutiko su tuo, kad mes galime po senovei visi kartu vaikščioti.

Netrukus po to atsitikimo pas mus buvo badavimas. Tai buvo vasario 2 d. Mes gavome žinią, kad aukščiau minėtus, išgabentuosis į Suvalkus mūsų draugus vasario 3 d. teis karo teismas. Suimtųjų Prienuose draugų byla dar visai negalėjo būti ištirta, nes vos kelios dienos tebuvo praejusios nuo to laiko, kai juos nugabeno į Suvalkus, o prieš tai jokio tyrinėjimo dar nebuvo. Mums visiems buvo aišku, kad juos nori kuo greičiau nuteisti ir sušaudyti ar pakarti, kad kiti paskui žinotų, kas jų laukia. Dėl to ir visuose laikraščiuose, telegramose, tuojuos suėmus, buvo paskelbta, kad Prienuose esanti suimta toji revoliucionierių kuopelė, kuri piausčiusi telegrafo stul-pus, uždarinėjusi monopolius, valstiečių kanceliarijas, teismus, atiminėjusi iš policijos ginklus.

Mes matėme, ką rengia caro budeliai, supratome, kad ir mums šiandien arba rytoj gali tą patį padaryti, ir visi susitarėm pakelti prieš tai savo balsą. Kitaip pakelti kalėjime savo balso mes negalime, kaip tik badaudami, užtai nutarėme tuojuo pradėt badauti, kas tik kokį turi valgi, sunešti į vieną kamерą. Savo keliu nutarėme duoti Suvalkų gubernijos generalgubernatoriui ir grafui Vitei tokią telegramą:

"Mes, politiniai Kalvarijos kalėjimo kalinių, daugiau šimto žmonių, protestuojame prieš karą teismą mūsų draugams Grigaičiui, Andriušaičiui, Česnai, Ratkevičiui, Kasakaičiui, Liorentui, Overaičiui. Paskutiniųjų byla visai neištirta. Reikalaujame, kad būtų ištirta. Savo reikalavimą paturime visuotiniu badavimu".

Tuoj sujudo sukruto visas kalėjimas. Atbėgo apskrities viršininkas - per jį perdavėme telegramą. Pietų visai jau nebeėmėm; pasirengę buvom kad ir kelias dienas badauti; tik vandenį buvo leista gerti ir popirosus rūkyti. Pava-kare vėl atbėga apskrities viršininkas ir sako mums, kad kaip tik tą dieną buvęs Kalvarijoje generalgubernatorius - jis jam stačiai į rankas padavęs tą telegramą. Generalgubernatorius užtikrinęs, kad jokio teismo vasario 3 d. tiems draugams nebūsią, o jų byla būsianti ištirta. Mums pasidarė nei šiaip, nei taip: nei tikėti, nei netikėti jo žodžiais. Pasikalbėję visi nutarėm pertraukti badavimą ir pasirūpinti kuo greičiausiai patirti, kaip ten tikrai tie dalykai stovi. Dabar pasirodė, kad tikrai jau buvo norėję tuos mūsų draugus teisti, bet paskui, rasi ir dėl to mūsų badavimo teismas buvo atidėtas.

Vienas daiktas čia ištrigo mūsų viršininkui į galvą, - tai kokių būdu mes taip greit tas žinias gauname. Norėdamas ištirti tai, jis iš mūsų pačių tarpo šaukiasi pas save prielankesnius sau žmones ir traukia po žodį; bet iki šiol nieko nepasisekė nuo jų ištraukti. Dabar mes stačiai uždraudėme visiems saviškiams apie tokius daiktus su viršininku kalbėtis; kas kalbėsis, tą nutarėm išmesti iš savo kompanijos, boikotuoti.

Kriminaliniams už "gerą" žinią viršininkas duoda po 25 ir net 50 kapeikų. Žinoma, už pusę rublio visokių žinių gali prisiklausyti. Štai vieną kartą praneša jam vienas toksai šnipas, kad mes jau turime 3 brauningus. Išsigandę viršininkas, juo labiau kad ir mieste éjo kalbos, jog laisvieji mūsų draugai rengiasi ateiti mūsų išvaduoti. Viršininkas tuoj padaré pas mus kratą, bet nieko nerado. Po to atsitikimo mes nutarém nebesiduoti daugiau be prokuroro po kišenes krésti. Tačiau i mūsų kalėjimą jau nuolat pradéjo vaikščioti kareivių patrulias; paskui ir aplink kalėjimą juos pastatò, o dabar ir kieme. Nepaisydami to, mes tollyn varome savo "lekcijas", mokomés revoliucijos dainas dainuo-ti...

Kalėjimo valgiu, jei patys savo nieko neturé-tume, sunku būtų išgyventi. Neturintieji, kiek galima, šel-piami. Kai kuriose vietose susipratusieji žmonës deda kaliniams kas mésą, kas pinigus: Vaitkabalių valsčiuje (Vilkaviškio apskr.) buvo surinkta puspenktu rublio, Liudvinavo valsčiuje (Kalvarijos apskr.) - 23 rubliai. Liudvinavę davé 5 rublius ir žinomas šnipas, buvusis vaitas Kriščiūnas. Mes sugražinome jam tuos pinigus ir parašëme sausio 28 d. tokį laišką:

"Tamsta "paaukavai" mums, politiniams Kalvarijos kaliniams 5 rublius. Tokiu būdu tamsta nori nuplauti savo rankas. Bet mes anaiptol negalime užmiršti biaurių tams-tos darbų: šnipinéjimų ir išdavinéjimų per ištisus metus; mes negalime priimti "aukų" nuo žandarų bernų- šnipų ir ju-došių.

Tuos 5 rub. mes grąžiname tamstai kartu su ši tuo laišku".

Be abejonës, ir mūsų kalėjimas ne rojus, ir čia galima rasti daug skylių: daugelis jau antras ménuso sëdi, o dar neturi nutarimų; jei kas nori pasimatyti su pačia, té-vais arba artimais giminémis, turi kreiptis į generalguber-natorių, bet ir tai ne visiems leidžiama; neleidžia taip pat kamerose turéti popieriaus ir rašalo. Dél šitų ir kitų dalykų mes kreipémës per prokurorą į generalgubernatorių, bet jau praéjo nuo to laiko visas ménuso, o atsakymo nera.

Atvažiuoja dabar vėl prokuroro pagalbininkas, rytojaus dieną pats prokuroras; jie eina per kameras ir klausinéja, kokius reikalus mes turim. Išipyko mums tie ponai, ir mes nutarém jiems stačiai duris parodyti: atsakymo į tai, ko pirmą syki prašéme, dar neduoda, o čia vėl vaikščioja, klausinéja! Prokuroras kitus stačiai iškoliojo, sukčiais išvadino. Kiti dar nori rašyti generalgubernatoriui, prašytis, kad jiems dovanotų bausmę, kad jie niekuo nekalti... Géda būtų mosiškiams taip žemintis; géda prašyti savo budelių ir bučiuoti jiems rankas! Mes nutarém, kad nelaikysime savo draugu to, kuris rašys prašymą generalgubernatoriui ar kam kitam, kad jam dovanotų.

O jūs, laisvieji draugai, nenusiminkit, kad tokią daugybę mūsų draugų į kalėjimus sukišo, tik dar smarkiau šokite prie darbo! Netrukus išeisime iš čia ir mes, ir išeisime linksmi, tvirtai pasiryžę kad ir numirti bekovodami su caro ir ponų valdžia. Iki pasimatymo, draugai!

Tegyvuoja revoliucija!

Tegyvuoja Lietuvos socialdemokratų partija!

1 - ji A.Garmaus korespondencija

(Ji taip pat Kalvarijos kalėjime rašyta ir mano taisyta. Žr. 1906 m. "Darbininko" Nr.7-8).

Atsédėjusius generalgubernatoriaus paskirtą laiką ne visus išleidžia; bijosi, kad, paréję namon, jie nepradėtų varyti dar smarkiau senojo savo darbo.

Iš viso paskutiniu laiku čia buvo 287 kalinių; tame skaičiuje vos 100 kriminalinių. Tarp politinių atrandi kuo įvairiausio amžiaus žmonių: nuo 14 iki 78 metų. Yra keletas žilų senelių, paimtų per nesusipratimą; sėdi vienas nebylys - ir politinis! Kaip sako gydytojas, bent 100 žmonių dabar sėdi daugiau, negu reikėtų. Nuo tokio sugrūdimo prasidėjo ligos. Be to, dar atėjo gavénia; prasidėjo sausas valgymas - tai dar labiau apsunkino jau ir taip blogą kalinių padėjimą.

Kaliniai ne syki kreipési į vietinę "vyresnybę", reikalaudami, kad pagerintų jų būvi. Matydami, kad tai nieko negelbsti, mes nutarėme paduoti savo reikalavimus generalgubernatoriui. Buvo pareikalauta, kad duotą atsakymą iki vasario 17 d.; jei iki to laiko nebus išpildyti tie reikalavimai, tai mes pradésime badauti.

Reikalavimai buvo tokie:

1. Turi būti paleisti tie, kurie jau atsédėjo paskirtą sau laiką.

2. Neturintieji sprendimo turi ji gauti per savaitę laiko arba turi būti pradėtas jų tardymas.

3. Turi būti leista matytis su artimais giminėmis be ypatingo generalgubernatoriaus leidimo.

4. Gavénioj turi būti valgis su mësa.

5. Kaléjime neturi būti taip sugrūsti kaliniai.

6. Užkrečiamomis ligomis sergantieji turi būti išgabeni ami į miesto ligoninę.

Atėjo jau ir vasario 17 d. rytas - atsakymo nėra. Tuoj buvo padarytas susirinkimas ir nuspręsta, pasibai-gus i2 valandai, pradeti badavimą ir apie tai pranešti generalgubernatoriui, jo paties parcikalaujant pasikalbèti. Prie politinių prisdėjo ir kai kurie kriminaliniai - jie reikalo-vo valgio su mësa. Prasidéjo badavimas. Vietinė valdžia iš pradžių manė, kad tai tik taip sau; ji tikéjosi, kad išalkę kaliniai pradës valgyti. Bet tuoj įsitikino, kad visi kaliniai, be mažų išimčių, labai gerai laikosi ir nė nemano pa-siduoti, kol nebus išpildyti reikalavimai. Šeštadienį (vasario 18 d.) atėjo generalgubernatoriaus atsakymas. Jis sako, kad mësų reikalavimai negali būti išpildyti, ir priduria, kad mes tegalime jo prašyti, o ne reikalauti. Tą pačią dieną ka-léjimo viršininkas paskelbè, kad rytojaus dieną turi būti išgabeni ami į Suvalkus 5 kaliniai. Matyt, buvo noréta suardy-ti badavimą.

Vienas iš tų penkių, Jaks-Tyris, (Taip aš tuomet vadinausiu) (V.Kapsukas) stačiai pasakė, kad jis tokiu laiku negalėjį važiuoti ir nevažiuosiąs, jei bent tik jéga jį išvežtų. Kiti draugai taip pat už juos užsistoję ir pareikalavo, kad nevežtų jau 2 dienas badavusių draugų. Žinią apie šį nutarimą apskrities viršininkas nusiuntė telegrama generalgubernatoriui, ir tie draugai liko neišvežti. Tai buvo pirmas mūsų laimėjimas...

Atėjo trečia diena. Nežiūrint padidintos sargybos, badaujantieji gerai laikėsi ir visą dieną, vaikščiodami po kiemą, dainavo ir kalbas kalbėjo vasario 19 d. - baudžiamos panaikinimo - atminimui. Vakare ir buvo girdėti visose kamerose revoliucijos dainos ir šaukamai. Badaujančių dv asia pačių, ir visko iš jų buvo galima laukti. Vėlai vakare atvyko iš Suvalkų prokuroro pagalbininkas, pasiūstas generalgubernatorius, ir émė klausinéti kalinių, ko jiems reikia. Visi jam atsakė, kad visi badavimo dalykai yra pavesti tam tikrai višų išrinktai komisijai. Prokuroro pagalbininkas pasikvietė komisiją. Po ilgų ginčų beveik viskas, išskyrus pasimatymą, buvo išpildyta, ir komisija paskelbė, kad badavimas pasibaigė. 20 su viršum žmonių tuoj buvo paleista namon. Visi džiaugėsi laimėję. Iš gėdos neturėjo kur akių dėti, tie , kurie sulaužė duotą draugams žodį ir buvo pradėję valgyti. Paleistuosius draugus iškilmingai išlydėjom pirmadienį namon.

Tačiau neapsiéjo tas badavimas ir be aukų: ne vienas gana sunkiai susirgo, o 77 metų senelis Mykolas Ekstrevičius, unijotas iš Adomavičių kaimo, Golinkos valsčiaus, Augustavo apskrities, kovo 6 d. numirė. Savo amžiuje jis jau daug buvo nukentėjęs: 1863 metais sédėjo kalėjime 8 mėnesius, 1889 metais buvo išsiustas trims metams į Novgorodo guberniją, o šių metų sausio mènesi pateko į Kalvarijos kalėjimą dėl to, kad, praeidamas pro susirinkimą, pasakės: "Laikykite, vaki, savo tikėjimą ir kalbą!" Vaitas ir kai kurie kaimynai apskundė už tai seneli, ir jis, kad ir sirgdamas, badavo. Kunigas kalbinęs jį valgyti, bet jis atsisakės, kad nevalgyti, kad ir numirti reiktų.

Bedavimas atnešė vaisių: ir tas senelis kartu su daugeliu savo draugų buvo pripažintas nekaltu, bet jis jau nebegalėjo nuo patalo pasikelti. Kad jis nenumirtų kalėjime ir čia dėl to nekiltų didelio triukšmo, valdžia pasamdė jam karietą ir išvežė; nespėjo išvežti - ir jau pasimirė. Išgirdę apie jo mirtį, mes kaip galėdami, atidavėm jam pagarbą: vaikščiojom po savo kiemą, revoliucijos dainas dainuodami, iškélé raudoną ir juodą vėliavą. Miesto gyventojai iškilmingai palaidojo tą senelį. Daugybė žmonių buvo susirinkus ant kapų; buvo ir 10 dragūnų atsiusta, bet viskas ramiai praejo.

2 - ji A. Garmaus korespondencija

Aš papasakosiu šį kartą apie mūsų kovą, kuri tęsėsi 3 dienas: balandžio 7, 8 ir 9 d. Mat, mūsų kalėjimo valdžia sumažino mums vaikščiojimą: kaliniai buvo padalyti į keletą skyrių, ir kiekvienas skyrius turėjo vaikščioti paskirtu laiku. Bet šitoks paskirstymas mažai buvo pildomas; ypatingai prasidėjus gražesnėms dienoms, kaliniai ėmė veržtis veržtis laukan, ir čia nuolat tekdavo remtis su kalėjimo valdžia.

Ateina verbų sekmadienis, balandžio 7 d. Graži, šilta diena. Kaliniai iš visų kamery išsipyly į kiemą ir ramiai sau šildosi prieš saulę. Ateina "starša" ir liepia eiti į kameras tiems, kurie ne savo laiku vaikščioja. Jo nieks neklauso. Tuomet jis grįžta atgal, žadėdamas pasakyti viršininkui, kuris atsiusiųs kareivius. Jam buvo mesta keletas "stambių žodžių". Tuoj ateina užpykęs viršininkas, imabartis ir liepia eiti į vidų kelių viršutinių kamery draugams, kurie ne savo laiku išsiveržė vaikščioti. Draugai atsako, kad jie taip pat žmonės ir nori pakvėpuoti grynu oru:

- Argi jums, - sako, - gaila oro?

Ir visai nepaisydami viršininko, draugai vaikščioja. Viršininkas žada juos su kareiviais suvaryti į kameras.

- Varyk su kareiviais! - atsako jam.

Atsiveda viršininkas kareivius ir sako:

- Karelviai, imkit juos!

Bet kareiviai tik stovi ir tylėdami žiūri, o nieko nedaro.

Viršininkas kelis kartus ištaria savo paliepimą, bet, matydamas, kad niks nieko nedaro, nuėjo ir atsivedė daugiau kareivių - iš viso jau buvo kokia 15. Bet su šitais ir tas pat - ir jie sustoja sau ir stovi. Viršininkas, prieidamas prie vieno kito iš draugų, varo į kameras. Bet draugai, jau užpykę, atkerta, kad neis; kiti gi aplinkui stovėdami, juokiasi. Štai viršininkas prieina prie Idelkės (žydas kalinys), kuris guli pas sieną ant čiužinio, ir tempia nabagą už rankos - tas nesikelia, o čia visi ima juoktis! Pagaliau viršininkas išbara kareivius ir nueina, sakydamas, kad atsivesiųs karininką. Kareiviai, tur būt, pabūgę, paėmė kelis draugus, apsupo ir jau varys į kameras. Tie nenori eiti; mes gi tuo tarpu pasistengėme atkalbeti kareivius, ir jie pasitraukė. Čia vienas iš draugų dar trumpai prakalbėjo į kareivius, paaiškindamas tą atsitikimą. Kareiviams tai patiko. Už valandėlės vėl ateina viršininkas ir klausia, dėl ko kareiviai nesuvare į kameras. Unteiris atsako:

- Kad jie nenori eiti...

Viršininkas susiraukės nucina ir daugiau nebepasirodo. Kareiviai lieka. Jiems dar kartą buvo pasakyta prakalba. Visi klausési atsidéję. Po to dar keletas šauksmų su garsiu "ura"!, ir tuo viskas pasibaigė. Tas viskas iš ryto atsitiko. Iki vakaro jau paskui buvo visai laisva, ir į mūsų vaikščiojimą nieks nesikišo. Kalėjimo valdžia pasijuto silpna ir tylėdama kentė. Tokiu būdu nugalėjome kalėjimo valdžią.

Vakare t., pačią dieną (verbų sekmadienį) mes sedime kamerose. Jau buvo kokia 8 valanda. Pro langą nuo viršaus išgirstame vieną iš draugų, kuris praneša, kad Vincas Janauskas, kuri peršautą atvežė į kalėjimą, jau miręs; draugai kviečiami giedoti "Daug žuvo". Bet staiga splekia visą kalėjimą žinia, kuri baisiai visus sujaudino: nespėjo draugas numirti, kaip jo lavoną sargai pagriebę neša ant aukšto, kur visokie nereikalingi rakandai valkiojasi ir pulkai žiurkių viešpatauja. Draugai sugriebia nešančius numirėli. Vienas iš jų, pačiupinęs galvą, sušunka, kad dar gyslos tvaksinčios. Šita žinia dar labiau suerzino visus.

Draugai pradėjo veržtis iš kamerų. Keliose kamerose išlaužė duris. Numirélio kūnas buvo atimtas. "Starša", kuris buvo didžiausias kaltininkas, ką tik nebuvo primuštas. Draugai pa-reikalavo daktaro ir kalėjimo vyresnybės, tuo tarpu sargai pakvietė kareivius. Iki atėjo "vyresnybė", vienas iš draugų pasakė kareiviams karštę prakalbę, išaiškindamas dalyką. Kaireivai labai susigraudino, kitiems net ašaros ėmė birti. Pagančiau ateina daktaras, kalėjimo viršininkas ir apskrities viršininkas Gorielovas. Gorielovas, labai užpykės, smarkiu balsu paklausė, koks reikalias. Čia draugai ima visus juos labai barti už netikusį ligonio gydymą ir už nežmonišką pasielgimą su jo lavonu. Paskui draugai reikalauja, kad jiems atiduotų kūną, kad galėtų nuprausti, aprėyti ir pašarvoti. Gorielovas smarkuodamas sako, kad tai negalima, ir liepia draugams skirstytis. Bet draugai labai išpykę ir susijaudinę – net visi dreba. Jie sako, kad nesitrauksių iš vienos, kol nebūs išpildytas jų reikalavimas, ir ima dar labiau barti viršininkus. Gorielovas žada draugus su kareivių pagalba sugrūsti į kameras ir liepia kareiviams išvaikyti mus. Draugai dar smarkiau suriko, kad nesitrauks, ir, žengtelėję priekin, sušuko:

– Šauk, durk, kad nori!

Kareivių unteris, atsigrižęs į draugus, sušuko:

– Draugai, kas gi jus muš!

Kareiviai nesijudino. Tuomet ir lapė Gorielovas pakeitė toną ir ēmė mandagiai kalbėti, kad nieks nesirengių – jų nei šauti, nei mušti. Galų gale jis nusileido ir sutiko išpildyti, kas buvo reikalauta. Draugai tuož užtraukė laidotuvų maršą. Gorielovas su savo kompanija išėjo. Paskui numirėlis buvo nupraustas, aprėytas ir koplyčioj pašarvotas... Išsiskirstė 12 valandų nakties. Rytojaus dieną, pirmadienį, visą laidotuvų tvarką mes turėjome savo rankose. Valdžia nesikišo. Buvo nupirkta juodo audeklo drabužiams – mūsų pačių draugai-siuvėjai pasiuvo; nupirkom karštę ir visus kitus reikalingus daiktus. Žodžiu, pasirūpinome tiek, kiek leido mūsų išteklius.

Mes sutarėme reikalauti iš generalgubernatoriaus, kad leistų iš mūsų 12 žmonių lydėti, ir nusiuntėm jam telegramą. Rengiamės lydėti, kad ir negavę nuo generalgubernatoriaus atsakymo. Išnešame karstą iš kalėjimo į kiemą. Čia sustojame. Buvo keletas prakalbų: lietuviškai, rusiškai ir žydiškai. Paskui užgiedojom "Daug žuvo mūs brolių". Jau rengiamės toliau lydėti, bet mums praneša, kad reikia laukti iš Suvalkų atsakymo. Mes nutarėme neduoti lydėti ir laukti atsakymo. Parėjo atsakymas iš pirmąją telegramą: negalima leisti, i antrają – taip pat negalima. Mums aiškina Gorielovas, kad įstatymai neleidžia mums lydėti, bet mes nurodome, kad įstatymai to nedraudžia, ir žadame neduoti laidoti laidoti draugo, kol nebūs išpildyt iš mūsų reikalavimai. Maža to: jei jėga norės atimti iš mūsų lavoną, tai priešinsimės! Gorielovas pasakė, kad susirėmimai negeistini, ir išsiuntė trečią telegramą. Mes laukėme visą dieną. Karstas stovėjo kieme ties kalėjimo durimis; apie jį – draugai. Visą laiką buvo sakomos prakalbos. Nuo pat ryto pas kalėjimą buvo prisirinkę daug žmonių; daugelis nuo Senapilės buvo atvykę. Jie klausėsi, stovėdami už durų, mūsų prakalbų. Kitiems jau nusibodo belaukiant. Sunkus padėjimas: nei laukti, nei lydėti! Žmonės jau rengiasi skirstytis. Pagaliau šeštą valandą sulaukėme atsakymo iš paskutinę telegramą – jau leidžia! "Ura! Nugalėjom!?".

Imame ruoštis lydėti. Buvo išrinkta 12 draugų lydėtojų, tarp jų 2 žydai. Turėjome valdžiai duoti žodį, kad nepabėgsime, nesakysime kapinėse prakalbų ir žiūrėsime tvarkos. Susiruošėme ir išlydėjome. Karstą visą laiką mes patys nešėme. Už kalejimo sienos mūsų laukė kareiviniai, toliau – minia žmonių. Mus apsupo stiprus būrys ginkluotų kareivių ir visą laiką tokiu būdu sergėjo. Žmonės toliau éjo. Visas miestas išsipylytė lydėti. Atvažiavusieji atvežė vainiką su gražiomis gėlėmis ir raudonais raiščiais su užrašais; gaila tik, kad raištij ir gèles, policijai paliepus, nudraskė. Buvo dar kitas vainikas nuo draugų: lietuvių socialdemokratų ir žydų. "Bundo" su užrašais lietuvių ir žydų kalbom. Lydima buvo be giesmių. Kai atlydėjome į kapines, ten jau radome daugybę žmonių belaukiant.

Visi tylomis stovėjo. Nebuvo ir prakalbų: iš laisvųjų neat-sirado tokų drąsuolių, o mes buvome surišti žodžiu. Tiesa, vienas draugas norėjo pasakyti keletą žodžių, bet vos spėjo išstarti žodį, tuoj buvo sustabdytas. Pamokslą pasakė kuni-gas Žilinskas, labai atsargiai išsireikšdamas... (Be kuni-go ir "Šventųjų" giesmių laidotuvėse tų laikų lietuvių "socialdemokratai" negalėjo apsieiti. (1925 m. prieras.) Kapinėse kareiviai laikė ratu apsupę duobę; vidury buvome mes, kalejimo ir apskrities vyresnybė ir karininkas; artyn žmonių neprileido. Grižtant atgal, mus lydėjo žmonės iki ka-lejimo. Jaunų žydukų krūvos aplink sukinėjos ir vis rékė:

– Doloj samoderžavije! Urra! (– Šalin patval-dystę! Urra!).

Susirinkusiųjų akys pilnos ašarų: kaip gyvi, jie dar nebuvo matę tokų laidotuvų. Net numirėlio motinai iš suspaustos skausmu krūtinės išsiveržė tokie žodžiai:

– Sūneli, ar tu matei kada tokį susirinkimėli?

Po šio atsitikimo kalejimo vyresnybė minkštėsnė pasi-darė, bet sugrąžinti senovės laisvės nebebuvo galima.

Vieną kalejimo sargą, Korevą, kuris numirus Janauskui, ant mūsų su kardu šoko, dabar boikotuojam: nieks su juo nebesikalba ir rankos nebepaduoda. Sédi sau dabar žmogus patvory, nosi nuleidęs, kepurę ant akių užsitraukęs, tarytum muilą prarijęs. Su Derenčium taip pat reikėtų padaryti, bet jis ir be to nuo kareivių atsiims: biaurybę, prasimanę juos kręsti, sargybon atėjus.

Kalejime tvarka kuo puikiausia: jei ką reikia padaryti, vyresnybė daugiau į mus kreipiiasi – mat, jų nieks neklauso, o mums tik žodį reikia pasakyti.

Kalvarijos "klesų" vaidmuo
Suvalkijos darbininkų judėjime

Pažiūros į socialdemokratus ir kitus laisvės ko-votojus jau pradeda pas mus aiškėti. Pereitaisiais metais vi-si, kas tik kovodavo su valdžia, kas prieš kunią kepurės ne-nusiimdavo, kas, pono įprašytas, išperdavo kailį darbininkams, trumpai sakant, visi, kas nesėdėdavo sudėtomis rankomis, kaip

kitais metais, kas ši tą nepaprasto veikdavo, buvo laikomi "cicilikais". Buvo daug mitingų ir demonstracijų padaryta, daug monopolijų išdaužyta – buvo tai, apskritai imant, revoliucijos darbas; į darbininkų organizavimą, klasinio susipratimo ir klasių kovos kėlimą nebuvo pakankamai atkreipta atydos. Bet prašvilpė laisvės dienos... vėl užėjo dar smarkesnė reakcija – aptuštėjų kalėjimai prisipildė... Iš pradžios sėdintieji kalėjimuose buvo beveik visi socialdemokratai, bet pakliuvę agitatoriai ir nesėdėjo rankas sudėję, o varė čionai tą darbą, kurio neįstengė, laisvi būdami, padaryti: aiškino socialdemokratų partijos pamatus. Aiškiai buvo iškelti darbininkų klasės reikalavimai, ir dauguma ūkininkų jau pradėjo žvairiai žiūrėti į socialdemokratus, jujų "socialdemokratiškumus" pradėjo nykti – suprato, kad socialdemokratams svarbiausia rūpi darbininkų reikalai. Kalėjime sėdėjo įvairių partijų žmonių, taigi visi galėjo pažinti ir kitų partijų programas.

Atėjo pavasaris. Iš kalėjimo pradėjo leisti žmones, bet nenuéjo veltui jiems tas sėdėjimas kalėjime: jie suprato, kas tie socialdemokratai, ir vieni pasišalino nuo jų, kiti – kūnu ir dvasia atsidavė kovai už naują idėją. Išėję iš kalėjimo, jie įnešė naują srovę į visą judėjimą – klasių kovą! Dėl tos priežasties Kalvarijos kalėjimas, kurį ne be reikalo žmonės vadina "klesomis", bus paminėtas socialdemokratinio Suvalkų gubernijos darbininkų judėjimo istorijoje.

Sunkūs tada buvo ir laisviesiems laikai: organizacijos buvo beveik išardytos; nesuimtieji mėgino savarankiškai veikti, pradėjo visur "teismus" daryti, "šešiolika" kirsti nusikaltusiems, prasidėjo "cicilikavimas", monopolijų, paštų ir valsčių plėšimas vis "ciciliukų" vardu; "cicilikai" pradėjo visur viešpatauti; paskelbtasis karos stovis ypatingai jiems padėdavo: žmonės ir pati policija karos stovio buvo įbauginti, sargybiniai subėgo į apskrities miestus po kariuomenės globa...

Padidėjus veikiančių narių skaičiui, (Išėjus draugams iš kalėjimo), organizacijos pradėjo tvirtėti, jų pakraips eisėtėti. Pagaliau vasaros metu visas judėjimas išsiliejo į dvaro ir kaimo darbininkų streikus.

Visų organizacijos narių pakraipa galutinai pasiškėjo: žymu buvo, kas socialdemokratų priešas, kas draugas, kas taip tik jų vardu prisidengęs "cicilikauja"... Jau ir visuomenė pastaruoju laiku pradeda suprasti, kas tie socialdemokratai. Ūkininkų jau ir su pyragais nebepritrauksi prie socialdemokratų; jie skundžiasi, kad socialdemokratai kelią kerštą tarp jų ir darbininkų, kad darbininkai nebeklausą ūkininkų, nebesikelią gaidgystemis. Žmonės gi, ypač darbininkai ir mažažemai, jau skiria dabar socialistus į dvi dalis: tikruosius, arba "cicilistus", kurie daro streikus, platina laikraščius, knygas, atsišaukimus, varo agitaciją tarp darbininkų, ir netikruosius, arba "cicilikus", kurie vagia girią, plėšia monopolius ir šiaip žmones, kerta "Šešiolika" ir t.t.

Apie tų laikų Kalvariujos "klesas" rašo ir kiti buvusieji kaliniai, tik savotiškai kraipo faktus. Štai 1926 m. "Varpo" rinkiny, daktarui Griniui skirtame, buvęs "didelis revoliucionieriaus", demokratas, dabar fašistų bendradarbis, kapitonas P.Ruseckas pasakoja (202 p.):

"Gana trumpu laiku visos tos (nesubrendusios politinių kalinių. - V.K.) minios spes pasikeitė kiton pusei, ne joje buvo varoma labai smarki politiška propaganda... Buvo sakoma (kalėjimo kieme. - V.K.) daug prakalbių, debatuojami ne tik politiški klausimai..."

Mini jis ir mano veikimą, tik "padalina" jį. Man kaip tik tada daugiausia teko vesti ginčų apie tai, kad socialdemokratų darbo pamatas ir sodžiuj turi būti darbininkai; aš atsidėjqs įrodinėjau stambių ūkininkų (buožių) ir darbininkų reikalų prieštaringumą ir stambių ūkininkų nerevoliucingumą. Daug teko dėl to ginčytis ir su pačiu Rusecku, kuris jau tuomet buvo buožių reikalų gynėjas. Tuomet, tarp kita ko, buvo mano parašytas ir 22 socialdemokratų kalinių, daugiausia darbininkų, pasirašytas laiškas į Ameriką, kuriam trumpai buvo išdėstytais mūsų nusistatymas (tas laiškas paskelbtas Čikagos "Lietuvoje"), - tai taip pat buvo tų ginčų rezultatas. Mano santykiai su Rusecku, kaip buožiniu "socialistu", labai pablogėjo.

O dabar jis apie mane saldžiai pasakoja :

34

"Išymiausiu, be abejo, propagandistu buvo V.Kapsukas, kuris tuomet kaip tik sėdėjo. Nieku būdu negalima pasakyti, kad Kapsukas būtų vedęs tik kokią nors siaurą propagandą : buvo gana objektingas; tarp kitko, jis objektingai gražiai išdėstė lietuvių tautos atgijimo istoriją, inteligenčius ragino mokytis taisyklingai lietuviškai rašyti, stengėsi įvesti įvairių mokslių kursus (geografijos, Lietuvos istorijos ir pan.), o dėl gaunamų dovanų-produktų visuomet būdavo teisingas".

Kad vis tik tokių atsiminimų, kad ir "padailintų", galėjo likti iš tų laikų Ruseckui, tai rodo, kad manyje tuomet dar nebuvo išgaravęs socialpatriotizmas : aš dar stovėjau už Steigiamąjį seimą Vilniuje ir Lietuvos federaciją su Rusija, kritikavau Rusijos socialdemokratų darbininkų partijos "centralizmą" ir t.t.

VI. Spalio revoliucijos atgarsiai Marijampolės apskrityje .

Didžioji Spalio socialistinė revoliucija turėjo lemiamą įtaką ir lietuvių tautos likimui. Tik Spalio revoliucijos deška lietuvių tauta įgijo galimybę nusikratyti kaizerinės okupacijos jungu, nuversti buržuazinių nacionalistų sudarytus valdžios organus, sukurti Tarybų Lietuvos respubliką, išsikovoti laisvę ir nepriklausomybę.

1918 m. pabaigoje ir 1919 m. pradžioje Lietuvos darbininkai ir valstiečiai, Spalio revoliucijos idėjų įkvėpti, Lietuvos Komunistų partijos vadovaujami, masiškai pakilo į kovą dėl Tarybų valdžios.

Visos savarankiškai susikūrusios Lietuvoje Komunistinės organizacijos jautė būtiną reikalą greičiau savo tarpe susirišti ir sudaryti vieną vadovaujantį centrą.

Tai ryškiai rodo sušaukta Lietuvos Komunistų partijos pirmoji konferencija, kuri nelegaliai įvyko 1918 m. rugsėjo 15 d. Marijampolės apskrities Šunskų valsčiuje Užbalių kaime. Joje dalyvavo 20 delegatų, atstovavusių Panevėžio ir Suvalkijos rajonų komunistinėms kuopelems, o taip pat atsitiktinai atvykės atsto-

vas iš Vilniaus. Konferencijos dalyviai turėjo duomenų apie 10 komunistinių organizacijų, veikusią Suvalkijoje, Kauno bei Vilniaus teritorijose.

Lietuvos Komunistų partijos I suvažiavimas turėjo didelę istorinę reikšmę - sujungė veikusias įvairiose Lietuvos vietose komunistines organizacijas, įkūrė Komunistų partiją, išrinko jos Centro Komitetą.

V. Mickevičius-Kapsukas buvo vienas iš aktyviausių Lietuvos Komunistų partijos organizatoriu. Kaip RKP (b) Lietuvių sekcijų Centro Biuro narys ir Lietuvos reikalų Komisaras, jis aktyviai dalyvavo kuriant komunistines organizacijas Lietuvoje, siuntė į okupuotosios Lietuvos teritoriją komunistinę literatūrą, propagavusią Didžiojo Spalio idėjas.

Tarybų valdžia Lietuvoje 1918 - 1919 m., nors ji gyvavo trumpą laiką, turėjo milžinišką reikšmę Lietuvos darbo žmonių kovai už savo nacionalinį ir socialinį išsivadavimą.

VII. Istorinis V.Kapsuko nuopelnas lietuvių tautai.

V.Kapsukas pradėjo savo visuomeninę veiklą dar tuo metu, kada Lietuvoje revoliucinis darbininkų judėjimas žengė pirmuosius žingsnius, teisingai suprato darbininkų klasės vadovaujamą vaidmenį lietuvių tautos išsivadavimo kovoje, teisingai suprato marksizmo-leninizmo mokslo reikšmę.

V.Kapsuko , kaip kovotojo ir žmogaus, asmeninės ypatybės ir šiandien turi didžią auklėjamąjį reikšmę visame mūsy darbe.

1955 m., minint V.Kapsuko 75-ąsias gimimo metines, Marijampolės miestas pavadintas Kapsuko vardu. 1980 metai - jubiliejiniai.

Reikšdami savo dėkingumą vienam iš Lietuvos Komunistų partijos kūrėjų, pirmajam Tarybų Lietuvos vyriausybės pirmmininkui ir pažymėdami jo gimimo 100-ąsias metines, kapsukiečiai pastatė V.Mickevičiui-Kapsukui paminklą. Jo autorius - kapsukietis skulptorius Julius Narušis.

- Kiekvieno paminklo tikslas parodyti asmenybę, - pasakė J.Narušis. - Mano kūrinyje daugiausia dėmesio skiriama veidui ir rankai. Man atrodo, kad šios detalės labiausiai charakterizuoją kiekvieną žmogų.

Skulptoriaus žodžiais tariant, nuo kurybinio mąstymo perėita prie tikro darbo.

V.Mickevičiaus-Kapsuko paminklas beveik šešių metrų aukščio, iš rausvo granito, išryškinta tik dalis figūros. Už jos plokštumos, simbolizuojanti vėliavą. Skulptūra sukomponuota taip, kad V.Kapsuko figūra atrodo tarsi išaugusi iš žemės, už kurios laisvę kovojo revoliucionieriai.

Ar žydės alyvos, ar kris gintariniai beržų lapai, kiekvienas iš mūsų , eidamas pro ši paminklą, minės Vincą Mickevičių-Kapsuką - didį kovotoją ir taurų žmogų.

FOTO NUOTRAUKOS

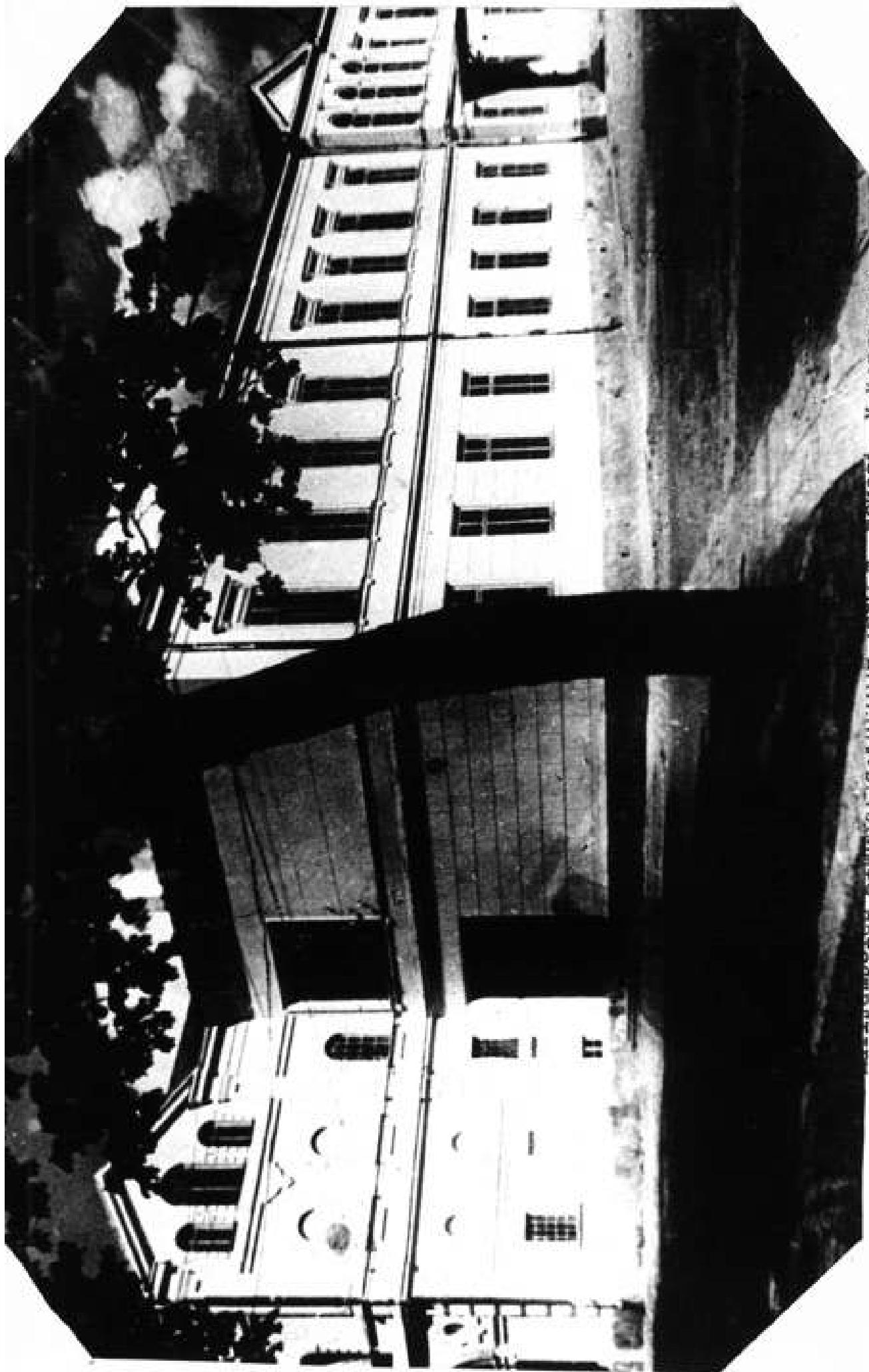
V. Kapsukas gimnazijos mokinys 1900 m.

V. Kapsukas /pirmas dešinėje/ su draugais

Yekaterinburg

• OCT 30 1962

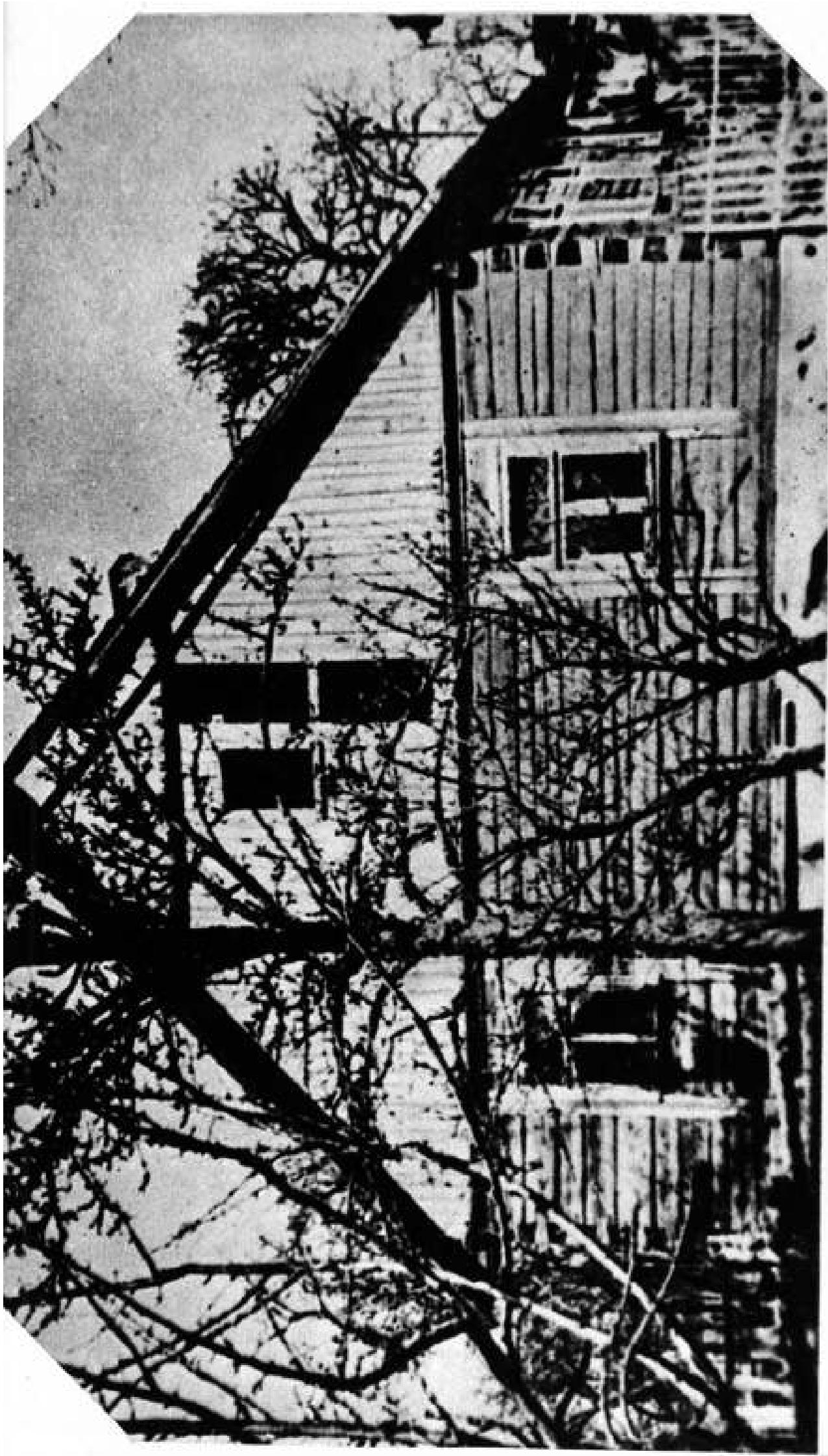
LIETUVIŲ DARBININKU LITERATORES DRABU
JOS LITIDINTYS No. 27-tas

CARO KALEJIMUOS

UŽRASAI IR ATSIMINIMAI

V. MICKEVICIUS-KAPSUKAS

"LAISVĖS" SPAUDA
46 Ten Eyck St., Brooklyn, N. Y.
1929

Narto kaimė (Kapsuko raj.). Jame 1905 m. gruodžio 15 (28) d. vyko valstiečių mitingas metu V. Kapsukas buvo suimtas

Akmuo Šunskų miestelyje, ant kurio
kalbėdavo V.Kapsukas

Smolenskų namas Šunskuose, kur lankydavosi
V. Kapsukas

AUJOSIOS GADYNĖS"

IŠLEIDIMAS

№ 8.

AIRIS DŽONAS

IR

BADUOLIŲ DARBININKAI.

Sutaisė V. Kapsukas.

(U.MICKEVIRŠY)

—
Kaina 3 kap.
—

VILNIUS

A. SIRKINO spaustuvė.

1896

BRIDELIAI

D.D.

Legalus lietuvių socialdemokratinis savaitraštis
buvo leidžiamas Vilniuje , kurį nuo Nr.6 redagavo
V. Kapsukas

T U R I N Y S

I.	Įvadas	1
II.	V.Mickevičius-Kapsukas-marksizmo-leninizmo idėjų skleidėjas Lietuvoje	2
III.	Marijampolės gimnazijoje	2
IV.	1905-1907 m. revoliucija Suvalkijoje (Marijampolės apskrityje)	4
V.	Caro kalėjimuos	6
	1. Kaip aš pakliuvau į kalėjimą	7
	2. Laiškai iš Kalvarijos kalėjimo	11
VI.	Spalio revoliucijos atgarsiai Marijampolės apskrityje	34
VII.	Istorinis V.Kapsuko nuopelnas lietuvių tautai ..	35
	Literatūros sąrašas	37

LITERATŪROS SARAŠAS

- Drilinga A. Šiluma : Eilėraščiai. - V., 1968 .
- Kapsukas V. Raštai. T.1-12 . - V., 1960-1978 .
- Kapsukas V. Caro kalėjimuos. - V., 1975 .
- Pušinis B. Revoliucinis judėjimas Lietuvoje. - V., 1957 .
- Kirlys J. Marijampolės gimnazijoje. - Naujasis kelias, 1980, balandžio 5.
- Tauraus revoliucionieriaus atminimui. - Naujasis kelias, 1980, balandžio 10.
- Treinytė N. Prie didelio darbo. - Naujasis kelias, 1980, sausio 1 .
- Volungytė L. V.Mickevičiaus-Kapsuko paminklo atidengimo iškilmės. - Naujasis kelias, 1980, balandžio 8 .

Darbe yra 46 puslapių ir 8 nuotraukos

K 94245.07
Ke 61